

Työ- ja elinkeinoministeriölle

Hallituksen esitys laiksi puolustuskeksintöjen salassapidon turvaamisesta

Työ- ja elinkeinoministeriö on pyytänyt oikeusministeriöltä lausuntoa otsikkoasiassa.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki puolustuskeksintöjen salassapidon turvaamisesta, joka korvaisi voimassa olevan maanpuolustukselle merkityksellisistä keksinnöistä annetun lain. Laki sisältäisi säännökset puolustuskeksinnön määrittämisestä salassa pidettäväksi sen jälkeen, kun keksintöön on haettu patenttia Suomessa. Puolustuskeksinnöllä tarkoitettaisiin keksintöä, jolla on suuri merkitys maanpuolustukselle ja jonka salassa pysyminen on maanpuolustuksen kannalta välttämätöntä.

Oikeusministeriö lausuu asiasta seuraavaa.

YLEISET HUOMIOT ESITYSLUONNOKSESTA

Oikeusministeriö toteaa aluksi yleisenä havaintonaan, että esitysluonnos vaikuttaa melko keskeneräiseltä. Useat lakiehdotukseen sisältyvät säännökset jäävät huomattavan ylimalkaisiksi, minkä lisäksi esitysluonnoksen säännöskohtaiset perustelut koostuvat valtaosin pelkästä pykälän sisällön toistamisesta sanasta sanaan (säännöskohtaisten perustelujen laatimisesta, ks. Hallituksen esitysten laatimisohteet, jakso 7). Lakiehdotus muodostaa lisäksi kokonaisuudessaan melko jäsentymättömän ja vaikealukuisen kokonaisuuden, jossa samaa asiaa koskevia, osin päällekkäiseltäkin näyttäviä, säännöksiä on hajautettuna lakiehdotuksen eri pykäliin. Lakiehdotuksen pykälä ei myöskään ole lainkaan otsikoitu. (Säädöksen jäsentelystä, ks. Lainkirjoittajan opas, jakso 14.3)

Esitysluonnos sisältää suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestystä koskevan jakson, joka kuitenkin päättyy kolmeen pisteeseen, ja jonka laatiminen on selvästi jäänyt kesken. Säätämisyjärjestysperusteluissa tuodaan sinänsä asianmukaisesti esiin immateriaalioikeuksien, kuten patentin, suhde perustuslain 15 §:n 1 momentin omaisuuden suojan yleislausekkeeseen. Esitysluonnoksen säätämisyjärjestysperusteluista käy myös ilmi, että ehdotetussa sääntelyssä olisi kyse perusoikeuksien rajoittamisesta, vaikkakaan ehdotuksia ei niissä suoranaisesti arvioida suhteessa perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin.

Oikeusministeriö kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että esitysluonnoksessa ei lainkaan käsitellä sitä, voisiko lakiehdotuksen mukainen järjestely jossain tilanteessa tulla arvioitavaksi myös perustuslain 15 §:n 2 momentin mukaisena pakkolunastuksena. Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti katsonut, että myös omaisuuden käyttörajoitus voi erityisen merkittävänä ja pitkäkestoisena rinnastua pakkolunastukseen, vaikkei siitä muodollisesti olisikaan kyse (ks. esim. PeVL 38/2012 vp. ja PeVL 21/1996 vp.). Ottaen huomioon, että ehdotetun sääntelyn mukainen salassapitomenettely oikeusvaikutuksineen voisi ilmeisesti muodostua erittäin pitkäkestoiseksi, jopa käytännössä pysyväksi järjestelyksi, oikeusministeriön mielestä tämäkin näkökulma olisi esityksessä aiheellista käsitellä.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
 Oikeusministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 25
 00023 Valtioneuvosto

Meritullinkatu 10
 Helsinki

0295 16001
 +358 295 16001

kirjaamo.om@gov.fi
 oikeusministerio.fi

Huomion arvoista on myös se, että jos menettelyn katsottaisiin rinnastuvan perustuslain 15 §:n 2 momentissa tarkoitettuun pakkolunastukseen, tällä olisi välittömiä vaikutuksia myös toimenpiteestä suoritettaviin korvauksiin (täyden korvauksen vaatimus).

Esitysluonnoksen säätämisyjärjestysperusteluissa ei käsitellä myöskään esimerkiksi korvauksia, tiedonsaantioikeuksia tai rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta koskevia kysymyksiä. Kuten edellä on jo todettu, jakson laatiminen on selvästi jäänyt kesken ja sitä on merkittävästi esityksen jatkovalmistelussa täydennettävä.

PUOLUSTUSKEKSINNÖN SALASSAPITOA KOSKEVA PÄÄTÖKSENTEKO

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että maanpuolustuksen tarpeita voitaisiin jatkossa turvata määräämällä puolustuskeksintö salassa pidettäväksi. Kyse ei kuitenkaan olisi vain hakemusasiakirjojen julkisuuden rajoittamisesta, vaan patenttihakemus jäisi myös päätöksen myötä lepäämään, kunnes salassapitoa koskeva päätös on kumottu. Salassapitoa koskeva päätös siten rajoittaisi keksinnön omistajan mahdollisuutta saada keksinnölleen patentti ja hyödyntää keksintöään. Sääntelyä on arvioitava perusoikeuksien rajoitusedellytysten näkökulmasta suhteessa ainakin perustuslain 15 §:ssä turvattuun omaisuuden suojaan ja 18 §:ssä turvattuun elinkeinovapauteen. Lisäksi esitysluonnoksen mukainen salassapitoa koskeva sääntely voi olla merkityksellistä perustuslain 12 §:n 1 momentissa säädetyn sananvapauden ja 12 §:n 2 momentissa säädetyn julkisuusperiaatteen näkökulmasta. Koska kyse on perusoikeuksien rajoittamisesta, sääntelyn on myös oltava kauttaaltaan täsmällistä ja tarkkarajaista.

Puolustuskeksintö määriteltäisiin aineellisella säännöksellä lakiehdotuksen 1 §:n 1 momentissa, jonka mukaan puolustuskeksintönä pidettäisiin keksintöä, jolla on suuri merkitys maanpuolustukselle ja jonka salassa pysyminen on maanpuolustuksen kannalta välttämätöntä. Lisäksi momentissa (ja lain 2 §:ssä) säädettäisiin, että puolustuskeksintö voitaisiin Pääesikunnan päätöksellä määrätä salassa pidettäväksi. Puolustuskeksintö ei siten lain 1 §:n mukaan olisi itsessään salassa pidettävä, vaan siitä tulisi salassa pidettävä vasta, jos Pääesikunta näin päättää.

Oikeusministeriö kiinnittää yleisesti huomiota siihen, että lakiehdotuksen eri pykälissä säännösten oikeusvaikutuksia kytketään edellä kuvatussa huolimatta osin suoraan puolustuskeksinnön määrittelmään ja osin puolustuskeksinnön salassapitoa koskevaan Pääesikunnan päätökseen. Osin nämä näyttävät menevän myös saman säännöksen sisällä sekaisin. Oikeusministeriön mielestä on selvää, että lakiehdotuksen mukaiset oikeusvaikutukset on kauttaaltaan kytkettävä viranomaisen hallintopäätökseen, ei suoraan tietyn aineellisen määritelmän täyttymiseen. Esitysluonnoksen perusteluisakin todetaan, ettei muu taho kuin Puolustusvoimat käytännössä edes pysty arvioimaan, täyttääkö tietty keksintö puolustuskeksinnön määritelmän tai arvioimaan sen salassapidon tarvetta. Oikeusvaikutusten kytkeminen viranomaisen hallintopäätökseen on myös tosiasiallisesti edellytys sille, että patentinhakija pystyy saattamaan asian tuomioistuimen käsiteltäväksi, eli asialla on merkitystä perustuslain 21 §:ssä turvattujen oikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Tämä huomio koskee lukuisia lakiehdotuksen säännöksiä, eikä sitä erikseen jäljempänä pykäläkohtaisesti toisteta.

Oikeusministeriö samalla toteaa, että puolustuskeksinnön salassapitoon liittyvää päätöksentekoa koskeva sääntely muodostuu lakiehdotuksen 1 ja 2 §:ssä osin päällekkäiseksi ja osin myös sisäisesti ristiriitaiseksi. Lakiehdotuksen 1 §:n 1 momentin mukaan pääesikunta voisi harkinnanvaraisesti päättää puolustuskeksinnön salassapidosta, kun taas 2 §:n mukaan salassapitopäätös näyttäisi seuraavan automaattisesti puolustuskeksinnön aineellisen määritelmän täyttymisestä. Lisäksi Pääesikunnasta toimivaltaisena viranomaisena säädettäisiin päällekkäisesti sekä 2 §:n 1 että 2 momentissa ja jostain syystä ylipäänsä erillään varsinaisesta toimivallan luovasta säännöksestä (1 §:n 1 momentti). Sääntelyä on tältä osin välttämätöntä selvittää.

LAINSÄÄDÄNTÖVALLAN DELEGOINTI

Lakiehdotuksen 1 §:n 2 momentti sisältäisi asetuksenantovaltuuden, jonka mukaan puolustusministeriön asetuksella voitaisiin säätää siitä, minkälaiset tuotteet, ohjelmistot ja teknologiat ovat maanpuolustukselle merkityksellisiä. Valtuutussäännöksen sanamuoto ei suoraan vastaisi pykälän 1 momentin mukaista puolustuskeksinnön määritelmää, eikä asetuksessa myöskään säännöksen sanamuodon mukaan olisi kyse ”tarkemmin” jostain laissa säädetystä seikasta säätämisestä. Asetuksenantovaltuutta ei esitysluonnoksen perusteluissa tarkemmin käsitellä ja sen merkitys jää siksi hieman epäselväksi. Käytännössä vaikuttaa kuitenkin siltä, että ministeriön asetuksella olisi tarkoitus määrittellä, millaiset tuotteet, ohjelmistot ja teknologiat olisivat laissa tarkoitettuja puolustuskeksintöjä. Koska puolustuskeksinnön määritelmä puolestaan tosiasiallisesti määrittäisi koko lain soveltamisalan, asiallisesti tämä näyttäisi tarkoittavan lain soveltamisalasta säätämistä ministeriön asetuksella. Laissa ei myöskään näyttäisi olevan lainkaan varsinaisia perussäännöksiä siitä asiasta (”maanpuolustukselle merkitykselliset keksinnöt”), josta asetuksella säädettäisiin.

Oikeusministeriö toteaa, että lain asiallinen soveltamisala on selvästi asia, jonka on käytävä ilmi suoraan laista itsestään. Perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista on säädettävä lailla, mikä sisältää mm. vaatimuksen siitä, että perusoikeuksien rajoittamisen on perustuttava keskeisiltä osin lain tasoihin säännöksiin. Ehdotettua sääntelyä on esityksen jatkovalmistelussa tältä osin merkittävästi täsmennettävä.

Oikeusministeriö huomauttaa samalla, että myöskään asetuksenantovallan osoittamista ministeriölle valtioneuvoston sijaan ei esityksessä lainkaan perusteella. Perustuslain 80 §:n mukainen selkeä lähtökohta on se, että valtioneuvoston yleisistunto antaa asetukset laajakantoisista ja periaatteellisesti tärkeistä asioista, kun taas ministeriöille voidaan osoittaa asetuksenantovaltaa lähinnä teknisluonteisemmissa kysymyksissä (HE 1/1998 vp, s. 132).

(Lainsäädäntövallan delegoinnista, ks. Lainkirjoittajan opas, jakso 13 ja siinä viitattu perustuslakivaliokunnan käytäntö)

MUUT YKSITYISKOHTAISET HUOMIOT

Hallintolain soveltaminen (2 §)

Oikeusministeriö kiinnittää lakiehdotuksen 2 §:n osalta huomiota sen säännöskohtaisiin perusteluihin, joiden mukaan ”kyseessä olisi valituskelpoinen hallintopäätös, johon sovellettaisiin lähtökohtaisesti hallintolain säännöksiä.” Esityksestä ei käy ilmi, miksi ja millä perusteella hallintolain säännöksiä sovellettaisiin asian käsittelyyn vain ”lähtökohtaisesti”. Mikäli tarkoitus on joltain osin poiketa hallintolain säännöksistä, tästä tulisi nimenomaisesti säätää. Lähtökohtaisesti hallinnon yleislajeista poikkeamista on syytä välttää (yleislakien kunnioittamisesta, ks. Lainkirjoittajan opas, jakso 12.1).

Salassapidon oikeusvaikutukset (2 §:n 3 mom.)

Lakiluonnoksen 2 §:n 3 momentin mukaan keksinnön salassapitoa koskeva päätös ei takaa Puolustusvoimille käyttöoikeutta (lisenssiä) keksintöön, vaan siitä sovitaan tarvittaessa erikseen patentinhakijan kanssa. Esityksestä jää epäselväksi, onko mainittuun virkkeeseen sisältyvillä kahdella lauseella tarkoitettu olevan jonkinlaisia oikeusvaikutuksia vai onko niissä kyse vain asiantilan kuvailusta. Lähtökohtaisesti vaikuttaa muutenkin selvältä, ettei keksinnön salassapitoa koskeva päätös itsessään luo päätöksen tehneelle viranomaiselle käyttöoikeutta keksintöön, vaan kyse on kahdesta täysin erillisestä asiasta. Vaikuttaa myös selvältä, että tällaisesta käyttöoikeudesta voidaan sopia erikseen ilman eri säännöistäkin. Lakiin ei lähtökohtaisesti tule ottaa säännöksiä, joilla ei ole oikeudellista merkitystä (ks. Lainkirjoittajan opas, jakso 24.2.4 ja siinä viitattut perustuslakivaliokunnan lausunnot).

Viittaus patenttilain 108–111 §:ään (2 §:n 3 mom.)

Lakiluonnoksen 2 §:n 3 momentin mukaan puolustuskeksintöä koskevaan patenttihakemukseen sovelletaan patenttilain 108–111 §:n säännöksiä pakkolisenssin myöntämisestä yleisen edun perusteella. Oikeusministeriö huomauttaa, että säännös on kirjoitettu aineellisen viittauksen muotoon, vaikka siinä ilmeisesti tarkoitetaan olevan kyse informatiivisesta viittauksesta (aineellisista ja informatiivisista viittauksista, ks. Lainkirjoittajan opas, jakso 12.2).

Salassapitoa koskevan päätöksen kumoaminen (2 §:n 4 mom.)

Lakiluonnoksen 2 §:n 4 momentin mukaan Pääesikunnan tulisi kumota keksinnön salassapitoa koskeva päätös heti kun se toteaa, että keksinnön salassa pysyminen ei enää ole maanpuolustuksen kannalta välttämätöntä. Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että säännös ei vastaisi niitä edellytyksiä, joiden nojalla salassapitovelvoite voitaisiin lakiehdotuksen 1 §:n mukaan asettaa. Luonnoksen 1 §:ssä tälle asetettaisiin kaksi edellytystä, joiden olisi samanaikaisesti täytyttävä, jotta salassapidosta voidaan päättää: 1) keksinnöllä on suuri merkitys maanpuolustukselle ja 2) keksinnön salassa pysyminen on maanpuolustuksen kannalta välttämätöntä. Ehdotetun 2 §:n 4 momentin mukaiset perusteet, joiden nojalla salassapidosta olisi luovuttava, kiinnittyisivät näistä kuitenkin vain jälkimmäiseen. Asiallisesti velvoitetta salassapidon kumoamiseen ei siten säännöksen mukaan välttämättä olisi, vaikka 1 §:n mukaiset perusteet salassapidolle eivät enää kokonaisuudessaan täytyisi. Säännöstä on tältä osin välttämätöntä korjata.

Kielto tehdä ensimmäinen patenttihakemus ulkomaille (3 §)

Lakiluonnoksen 3 §:n mukaan, jos ”on varsin todennäköistä, että keksintö on puolustuskeksintö, patentinhakijan, jonka kotipaikka on Suomessa, tulee tehdä ensimmäinen patenttihakemus kansallinen patenttihakemuksena Patenti- ja rekisterihallitukselle. Patentinhakija saa tehdä

jatkohakemuksen ulkomaille tai alueellisiin patentinhakujärjestelmiin aikaisintaan kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun ensimmäinen patenttihakemus tehtiin Patentti- ja rekisterihallitukselle, jos Pääesikunta ei ennen sitä tee päätöstä keksinnön salassapidosta.” Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että säännös jää erittäin väljäksi ja tulkinnanvaraiseksi. Pykälän säännöskohtaisissa perusteissa jo itsessään todetaan, ettei muu taho kuin Puolustusvoimat käytännössä pysty arvioimaan keksinnön merkitystä maanpuolustukselle. Säännöksessä tämä velvoite silti nimenomaisesti asetettiin patentinhakijalle sitoen se samalla erittäin subjektiiviseen ”varsin todennäköistä” -kriteeriin. Pykälässä siten näytetään asetettavan patentinhakijoille velvoite, jota ne eivät edes pykälän omien perustelujen mukaan pysty noudattamaan.

Toiseksi oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, ettei pykälästä tai esityksestä muualtakaan käy ilmi, onko pykälän vastaiseen menettelyyn tarkoitettu kiinnittyvän jonkinlaisia seuraamuksia tai muita oikeusvaikutuksia. Nyt ehdotetussa laissa tällaisista ei ainakaan säädettäisi.

Pääesikunnan oikeus tutustua patenttihakemuksiin ja tietojen luovuttaminen Puolustusvoimien sisällä (4 §)

Lakiluonnoksen 4 §:n 1 momentin mukaan Pääesikunnalla olisi tässä laissa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi oikeus tutustua Patentti- ja rekisterihallitukselle tehtyihin patenttihakemuksiin. Säännöksestä jää epäselväksi, tarkoittaako ”patenttihakemuksiin tutustuminen” asiallisesti tiedonsaantioikeutta vai jotain muuta. Mikäli kyse on salassapitosäännökset ohittavasta tiedonsaantioikeudesta, siitä tulisi säätää perustuslakivaliokunnan asiaa koskeva vakiintunut tulkintakäytäntö huomioon ottaen.

Lakiluonnoksen 4 §:n 2 momentin mukaan Pääesikunta voisi tässä laissa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi luovuttaa tämän lain perusteella saatuja tietoja valvonnassaan toimivalle Puolustusvoimien yksikölle. Säännöksen tarkoitus ja oikeudellinen merkitys jää oikeusministeriön mielestä melko epäselväksi ottaen huomioon, että Puolustusvoimien yksiköt eivät ole julkisuuslaissa tarkoitettuja itsenäisiä viranomaisia, vaan Puolustusvoimat on yksi viranomainen.

Oikeusministeriö huomauttaa lisäksi, ettei kumpikaan pykälän momenteista ilmeisesti koskisi salassa pidettäviä tietoja.

Salassapidon päättymisen (6 §)

Sekä 6 §:n 1 että 3 momentissa viitataan tiettyjen oikeusvaikutusten päättyvän, kun Pääesikunta on kumonnut keksintöä koskevan salassapitopäätöksen. Oikeusministeriö huomauttaa, ettei salassapidon päättymisen välttämättä perustuisi Pääesikunnan päätökseen, vaan siitä voisi päättää myös ainakin tuomioistuimien. Säännösten sanamuotoa on tältä osin syytä täsmentää.

Korvaukset (8 §)

Lakiluonnoksen 8 §:n mukaan, jos keksintö määrätään salassa pidettäväksi, päätöksestä aiheutuneesta vahingosta on maksettava kohtuullinen korvaus julkisista varoista. Säännös jää kokonaisuudessaan erittäin ylimalkaiseksi ja edellyttää oikeusministeriön mielestä merkittävää täsmentämistä ja täydentämistä. Ehdotetun lain mukaisessa sääntelyssä on kyse perusoikeuksiin puuttumisesta ja myös toimenpiteiden johdosta suoritettavista korvauksista on siksi säädettävä täsmällisesti ja tarkkarajaisesti.

Oikeusministeriö huomauttaa ensinnäkin, ettei säännöksestä käy ilmi, olisiko pykälän mukaisessa korvauksessa kyse vahingonkorvauslain mukaisesta vahingonkorvauksesta vai jostain muusta korvauksesta. Säännöksestä ei käy ilmi myöskään se, millaisia vahinkoja sen perusteella olisi tarkoitus korvata tai mitä käsite ”kohtuullinen korvaus” ylipäänsä tarkoittaa. Epäselväksi jää myös se, olisiko korvausta haettava vai maksettaisiinko se viran puolesta, mikä olisi toimivaltainen viranomainen ja mitä tarkoittaa korvauksen suorittaminen ”julkisista varoista”. Muitakin varoja kuin valtion varoja voitaneen pitää julkisina varoina. Ottaen huomioon, että lain nojalla asetettavat salassapitopäätökset voisivat ilmeisesti olla voimassa jopa vuosia tai vuosikymmeniä, myös pykälän suhdetta velan vanhenemiseen olisi syytä esityksessä selvittää.

Hyväksikäyttö- ja ilmaisukielto (10 §:n 1 mom.)

Esitysluonnoksesta ei käy ilmi, mikä olisi säännöksen suhde julkisuuslain 23 §:ssä säädettyyn vaitiolovelvollisuuteen ja hyväksikäyttökieltoon. Hallinnon yleislakien säännöksiä ei ole syytä erityislaeissa toistaa, eikä niistä ole syytä ilman erityistä ja painavaa perustetta myöskään poiketa (ks. Lainkirjoittajan opas, jakso 12.1).

Viittaus tiedonhallintalakiin (10 §:n 2 mom.)

Lakiluonnoksen 10 §:n 2 momentin mukaan, jos patentinhakija käyttää asiamiestä, jolle myönnetään pääsy keksintöä koskeviin salassa pidettäviin tietoihin, asiamieheen ja tämän palveluksessa olevaan henkilöön sovelletaan julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annettua lakia (906/2019). Säännöksestä jää epäselväksi, mitä tiedonhallintalain soveltamisella tässä yhteydessä tarkoitettaisiin.

Tiedonhallintalain sääntely kytkeytyy ko. laissa pääosin virastotasoiisiin tiedonhallintayksiköihin, joille laissa asetetaan erinäisiä, melko vaativiakin, tiedonhallinnan järjestämistä koskevia velvoitteita. Ehdotetun pykälän sanamuodon mukaan koko laki sellaisenaan säädettäisiin aineellisen viittauksen kautta koskemaan yksilöllisesti jokaista patenttiasiamiehen palveluksessa olevaa henkilöä, jolla olisi pääsy salassa pidettäviin tietoihin. Tiedonhallintalain soveltamista ei myöskään millään tavoin rajattaisi ajallisesti siihen aikaväliin, kun patenttia koskeva asia on vireillä, tai asiallisesti kyseisen asian käsittelyyn. Ehdotettua säännöstä ei esitysluonnoksessa lainkaan perusteella, eikä esityksestä siksi käy ilmi, miksi sitä lakiin ylipäänsä ehdotetaan. Vaikuttaa kuitenkin selvältä, ettei tiedonhallintalain soveltaminen patenttiasiamiehiin ja näiden palveluksessa oleviin henkilöihin siinä laajuudessa kuin säännösehdotuksesta on pääteltävissä, olisi käytännössä edes mahdollista.

ESITYKSEN SUHDE PATENTTILAIN JA VALMIUSLAIN UUDISTAMISEEN

Oikeusministeriö kiinnittää lopuksi huomiota esityksen keskeiseen ehdotukseen luopua voimassa olevaan maanpuolustukselle merkityksellisistä keksinnöistä annettuun lakiin sisältyvästä keksinnön pakkolunastusmahdollisuudesta. Vastaava pakkolunastusta koskeva säännös on äskettäin poistettu myös yleisestä patenttilaista sen kokonaisuudistuksen yhteydessä (HE 204/2025 vp, EV 58/2026 vp.).

Vaikka eduskunta siten patenttilakia käsitellessään päätyi poistamaan laista keksinnön pakkolunastusta koskevan säännöksen, se kuitenkin samalla hyväksyi lausuman, jonka mukaan "[e]duskunta edellyttää, että valtioneuvosto sisällyttää valmisteilla olevaan valmiuslakiin säännöksen keksinnön pakkolunastuksesta valtiolle." Nyt vastaava pakkolunastussäännös ehdotetaan siis poistettavaksi myös puolustuskeksintöjä koskevasta erityislaista. Asiallisesti kuvatuista kahdesta lakiehdotuksesta ja eduskunnan lausumasta muodostuu melko ristiriitaiselta näyttävä kokonaisuus, jossa pakkolunastusta koskevat säännökset ehdotetaan poistettavaksi patenttilainsäädännöstä ja samalla kuitenkin edellytetään saman sääntelyn lisäämistä valmiuslakiin. Esityksistä ei käy ilmi, että sääntelyn poistaminen normaaliolojen lainsäädännöstä perustuisi oikeudelliseen välttämättömyyteen, vaan kyse näyttää olevan lähinnä siitä, ettei pakkolunastusoikeutta enää pidetä tarpeellisena.

Oikeusministeriöllä ei ole tarkempaa tietoa siitä, miksi ja minkä tahon tahdosta kyseinen lausuma on talousvaliokunnan patenttilaista antamaan mietintöön ja sen myötä eduskunnan vastaukseen sisällytetty. Oikeusministeriöllä ei ole tietoa myöskään siitä, miksi sääntely olisi valmiuslaissa tarpeellista, kun se ilmeisesti ei sitä enää normaaliolojen lainsäädännössä ole. Oikeusministeriötä ei asiaan liittyen eduskunnassa kuultu.

Oikeusministeriö toteaa lausumaan ja nyt lausuttavan olevaan lakiehdotukseen liittyen valmiuslain kokonaisuudistuksen (OM015:00/2022) olevan jo sellaisessa valmisteluvaiheessa, ettei sen yhteydessä ole enää mahdollista valmistella lakiin uusia toimivaltuussäännöksiä. Uutta valmiuslakia koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle alkusyksystä 2026. Selvältä vaikuttaa myös se, ettei tämän kaltainen sääntely valmiuslakiin myöskään oikeudellisesti tai asiallisesti sovi. Keksinnön pakkolunastuksessa ei lähtökohtaisesti näytä olevan kyse perustuslain 23 §:n mukaisesta perusoikeuksista poikkeamisesta, minkä lisäksi pakkolunastus on jo määritelmällisesti vaikutuksiltaan pysyvä toimenpide. Vaikka itse lunastustoimi toteutettaisiin poikkeusoloissa, sen oikeusvaikutukset jatkuvat myös poikkeusolojen päätyttyä, eikä kyse siten edes teoriassa voisi olla vain poikkeusoloja koskevasta toimenpiteestä. Valmiuslaki on tilapäisesti poikkeusoloissa sovellettava laki, eikä siihen ole tarkoitettu otettavan toimivaltuuksia, joiden välittömät oikeusvaikutukset jatkuvat pysyvästi myös poikkeusolojen päätyttyä. Asiallisia tai oikeudellisia perusteita pakkolunastusta koskevan sääntelyn siirtämiselle patenteja koskevasta sektorikohtaisesta sääntelystä valmiuslakiin ei siten oikeusministeriön käsityksen mukaan ole olemassa.

Oikeusministeriö toteaa asian valmisteluun liittyen vielä selvyiden vuoksi, että vaikka valmiuslaki kuuluu oikeusministeriön esittelyvastuulle, patenteja koskeva sääntely kuuluu silti myös poikkeusolojen osalta työ- ja elinkeinoministeriön toimialaan ja valmisteluvastuulle. Työ- ja elinkeinoministeriö ei ole pyytänyt oikeusministeriötä ryhtymään mainitun eduskunnan lausuman johdosta minkäänlaisiin toimenpiteisiin.

Osastopäällikön sijainen

Niklas Wilhelmsson

Lainsäädäntöneuvos

Perttu Wasenius

Liitteet

Jakelu TEM Työ- ja elinkeinoministeriö

Tiedoksi

VN/35716/2025-OM-14

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: